

РЕЦЕНЗІЇ**Рецензія на монографію**

Уткін О. І. Аграрна освіта та наука в українській діаспорі Європи 1920–1960-х років: монографія. Київ: Аграрна наука, 2023. 348 с.

Знаним і відомим в Україні вченим, доктором історичних наук, професором, головним науковим співробітником Інституту історії аграрної науки, освіти та техніки Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки НААН – Олександром Івановичем Уткіним підготовлено й видано ґрунтовне монографічне дослідження, в якому розкрита історія створення і розвитку, освітньої, науково-дослідної та видавничої діяльності Української національної політехніки в європейській діаспорі 1920-1960-х рр., зокрема Української господарської академії у Чехословаччині, Українського технічно-господарського інституту заочного навчання у Чехословаччині, Українського технічно-господарського інституту в Німеччині.

Запропонована тематика є надзвичайно актуальною не лише в контексті розвитку національно-орієнтованої освіти й науки, а і в напрямку функціонування української європейської діаспори, коли й сьогодні, внаслідок агресивного нападу РФ на Україну та розв'язання війни, до Європи змушені були виїхати тисячі українських інтелігентів – освітян і науковців – та шукати там кращої долі, зберігаючи та розбудовуючи власні культурно-освітні традиції. Україна, захищаючи свою територіальну цілісність та інтегруючись до європейського простору, має поряд з прийняттям європейських цінностей зберегти і власну національну ідентичність, маркером якої є її національна

культура, освіта й наука. Питання репрезентації України і українців у світі залишається як важливим практико-зорієнтованим вектором сучасної діаспори, так і вагомим елементом науки з її дослідницькою складовою, у тому числі в історичній ретроспективі.

Науково-практичний досвід діяльності українських освітньо-дослідних закладів за межами держави, їхні досягнення у підготовці високопрофесійних кадрів аграрної сфери, формування ефективної матеріально-технічної бази навчання у складних умовах, популяризація наукових знань, планування господарсько-технічної стратегії розвитку освіти і науки, взаємообмін власними виданнями з міжнародними науковими об'єднаннями, залучення відомих практиків-виробничників до навчального процесу освітніх закладів, підвищення якості освіти шляхом запровадження неперервного навчання молоді є цінним у сучасних умовах побудови освітнього й науково-дослідницького комплексу українського зарубіжжя.

У рецензованій монографії досліджено причини еміграції українців до європейських країн (зокрема, Чехословаччини, Польщі, Румунії, Франції тощо) у 1920-х рр., динаміку даних процесів, соціальне й матеріальне становище емігрантів, прагнення до консолідації у формі громадських і науково-освітніх осередків та інших організацій українського зарубіжжя. Акцентовано увагу на активній політичній, науковій та культурно-освітній роботі українських формувань у діаспорі, світоглядних підходах інтелектуалів до питань розбудови української державності не лише політичними методами боротьби, а й посередництвом сильної ринкової економіки, високорозвинутої науки й освіти, сформованої національної ідентичності тощо. Автором проаналізовано ключові підходи щодо ідеї відновлення української незалежної держави таких лідерів діаспори, як М. Ю. Шаповал, К. А. Мацієвич, Б. Г. Іваницький, В. П. Тимошенко та ін.

На сторінках книги проф. О. І. Уткіним детально висвітлено історію першої Української національної політехніки – Української господарської академії в Подєбрадах (1922–1935 рр.), – яка започаткувала новий період становлення і розвитку аграрної науки й освіти в українському зарубіжжі, досягнувши загальноєвропейських високих показників у навчально-виховній, науково-дослідній та видавничій роботі. Проаналізовано діяльність Українського технічно-господарського інституту заочного навчання у Чехословаччині (1932–1945 рр.), який став продовжувачем освітньо-наукових традицій Української господарської академії. Наголошено на тому, що ці навчальні заклади підготували велику кількість техніко-господарських кадрів, працевлаштованих згодом у різних галузях управлінських, фінансових, промислових, аграрних, кооперативних, культурно-освітніх структур як України, так і країн Європи, а вчені активно працювали в питаннях агрономії, зоотехніки, економіки, кооперації, лісівництва, гідротехніки, хімії, садівництва, городництва і бджільництва.

В одному з розділів монографії висвітлено історію розвитку Українського технічно-господарського інституту в Німеччині (1945–1960 рр.). Загалом, значна увага присвячена аналізу освітнього процесу у навчальних закладах, питанням формування матеріально-технічної бази, кадрового потенціалу, проведення науково-дослідної роботи тощо. Наголошено, що саме завдяки науковим досягненням професорів П. Є. Андрієвського, І. Я. Горбачевського, Б. Г. Іваницького, Б. М. Мартоса, В. П. Тимошенка та ін. українознавчі центри діаспори вийшли на світовий рівень викладання і проведення наукових досліджень.

П'ятий, найоб'ємніший розділ «Вчені-природознавці українських емігрантських вузів (1922-1960-ті рр.)» містить життєписи й аналіз вагомих наукових здобутків і звершень П. Є. Андрієвського, С. В. Бородаєвського, І. Я. Горбачевського, В. М. Доманицького, Б. Г. Іваницького, Б. М. Мартоса,

К. А. Мацієвича, Г. Г. Махова, В. П. Тимошенка, С. П. Тимошенка, В. М. Чередієва, І. О. Шовгеніва, Є. В. Храпливого. Така репрезентація дала можливість персоніфікувати українську діаспорну освіту й науку вказаного періоду, наповнити новим змістом портрети українських відомих учених і освітян.

Монографічне дослідження проф. О. І. Уткіна побудоване на репрезентативній джерельній базі, укомплектованій переважно вперше введеними до наукового обігу архівними документами Центрального державного архіву вищих органів влади і управління України, Центрального державного архіву зарубіжної україніки, Центрального державного архіву громадських об'єднань України. Наукова новизна монографії незаперечна. Запропонована автором структура дала можливість усебічно окреслити внесок вітчизняних учених-емігрантів у контексті діяльності українських закладів вищої освіти технічного й аграрного профілів у Європі в 1920-х – 1960-х рр.

Монографія проф. О. І. Уткіна справляє позитивне враження як у плані змістового наповнення, так і аналітичних узагальнень, має важливе теоретико-практичне значення і може прислужитися студентам, аспірантам, викладачам сільськогосподарських освітніх закладів, гуманітарних навчальних і науково-дослідних структур, учням загальноосвітніх шкіл, педагогам, економістам, історикам, загалом усіх, хто цікавиться питаннями історії України, зокрема історією та діяльністю організацій української діаспори.

*Інна Демуз,
доктор історичних наук, професор, головний науковий співробітник
сектору наукової бібліографії та біографістики
Інституту історії аграрної науки, освіти та техніки
Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки НААН
(м. Київ, Україна)*